

ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

УДК 930.85+316.342

Володимир Кравець

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ҐЕНДЕРНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ ПЕРВИСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглядається проблема ґендерної взаємодії у первісному суспільстві. Простежується боротьба матріархального і патріархального початків. Аналізується питання історичного співвідношення материнського і батьківського родів. Висвітлені соціально-економічні детермінанти ґендерної стратифікації та асиметрії первіснообщинного суспільства.

Ключові слова: матріархат, патріархат, соціальне партнерство, матрілокальність, материнський рід, патріархальна культура.

Усе суспільне і приватне життя людей і народів насичене ґендерними тенденціями та інтересами. Однак кожна епоха обгортає ці переживання в інші форми і постійно переглядає та скеровує в свої установки. На ґендерні взаємини, сексуальну поведінку чинять вплив традиції національної культури, субкультурні фактори, релігія.

У всі історичні епохи кожен з існуючих класів мав свої власні ґендерні інтереси. З цієї різноманітності інтересів завжди випливала різноманітність статевих стосунків, моральних поглядів і постулатів. Це означає: статева мораль ніколи не була однорідною, а розпадалась на окремі класові моралі, які не тільки відрізнялися, але й часто були обопільно ворожими. Статеві стосунки і відповідні їм моральні установки того чи іншого класу завжди служили одним з найважливіших засобів класового відокремлення.

У фахівців немає єдиної думки, чи якихось точних даних, про характер ґендерної взаємодії в далекому минулому. Одні з них вважають, що часи палеоліту і неоліту – 40–5 тис. років тому – були ґендерно нейтральними, тобто взаємини між чоловіками і жінками не мали на той час суспільної значущості. Інші кажуть, що на зорі історії панував матріархат. До речі, у радянській історичній науці (археології, етнографії та антропології) існування матріархату довгий час не ставилось під сумнів, до сьогодні в більшості підручників і навіть академічних посібників можна зустріти дещо іронічний опис “влади жінок” і як відбулось повалення цієї влади. Радянська енциклопедія давала таке визначення матріархату (лат. mater і грецьк. – arche – основа, влада – буквально “влада матері”) – форма суспільного устрою, що характеризувалась домінуальною роллю жінки, матрілінійністю успадкування майна, матрілокальністю шлюбних поселень (матрілінійність – це врахування походження й успадкування по материнській лінії; матрілокальність – звичай проживання подружжя в общині дружини). Разом з тим, чимало зарубіжних учених (наприклад, А. Айслер) вважають, що матріархат передбачав партнерські відносини між чоловіками і жінками, миролюбність і рівноправність, а не домінування однієї зі статей. Більша фізична сила чоловіків не була тут підґрунтям для соціального пригнічення, войовничості чи приватної власності в їх сильніших руках. Не створювала вона і підстав для домінування чоловіків над жінками. Навпаки, ідеологія домінування була ґіноцентричною, з жінкою в центрі, з божеством, наділеним жіночою подобою. Це партнерство начебто було зруйноване з появою і розвитком “технологій війни”, що утвердили перевагу грубої сили. На нашу думку, запропонована Р. Айслер концепція – це своєрідна альтернатива розумінню “жіночої культури”, яка не протистоїть чоловічій, а є іншою, є своєрідним її доповненням.

Про “соціальне партнерство” між чоловіками і жінками в доісторичні часи розповідають легенди, переказані деякими античними авторами. “Золотий вік” ґендерної

гармонії описаний, наприклад, у відомій праці Гесіода “Труди і дні”. Той самий мотив домінує і в переказаній Платоном легенді про загибель Атлантиди. Платону належить переказ й іншої легенди – про “таємницю статі”, про первинну андрогінність – цілісність стародавньої людини, в якій начебто рівною мірою уживалися обидва початки – і “чоловіче”, і “жіноче”. І про гріхопадіння цієї людини, що потягнуло за собою розпад на дві половини. Проте в давніх міфах не сказано жодного слова ні про “природне” призначення чоловічої і жіночої статі, ні про ієрархічну підпорядкованість однієї статі іншій; вони говорять лише про їх взаємозв’язок – взаємозалежність. Але це – доісторичні міфи. Міфологія історичного часу фіксує строгу підпорядкованість у стосунках між статями: чоловік – повноцінна людина, суб’єкт історії; жінка – дружина свого чоловіка, об’єкт його влади – влади патріархального роду. Жінка – істота не лише підпорядкована, але ще й підозріла: раз на місяць вона нечиста, а будь-які контакти з нею небезпечні. В її присутності гине врожай, опадає листя, в’януть квіти, кисне молоко, на оцет перетворюється вино. Вона – втілення хаосу, ночі, космосу.

Боротьба матріархального і патріархального початків простежується в древній міфології, зокрема у війні Зевса зі своєю матір’ю Реєю і батьком Сатурном, сварках великої богині Гери зі своїм чоловіком і братом Зевсом тощо. До слова, культ Гери виник раніше від культу Зевса і символізував велич жіночого матріархального божества. Подібна ситуація боротьби матріархального і патріархального простежується в главах 1 і 2 біблійної книги “Буття”: в 1-й главі сказано, що Бог створив чоловіка і жінку на шостий день “за подобою Божою”; з 2-ї глави, що базувалась, мабуть, на пізніших міфах, нам стає відомо про приниження жінки, створеної вже не “за подобою Божою”, а з плоті “людини” для допомоги їй (читай: з плоті чоловіка для допомоги йому).

Питання про історичне співвідношення материнського і батьківського роду тривалий час залишалось дискусійним. Особливо велику роль у цьому відіграли праці “Материнське право” (1861) швейцарця І. Бахофена (1815–1887) і “Стародавнє суспільство” (1877) американця Л. Моргана (1818–1881). Перший з них, базуючись, головним чином, на матеріалах античної міфології, показував, що у стародавній історії людства патріархальним порядкам передували материнський відлік спорідненості й успадкування за материнською лінією. Другий, спираючись переважно на дані етнології, висунув тезу про колективістський рід як форму організації первісного суспільства і материнський рід як його початкову, допатріархальну стадію. Обидва зробили висновок, що пануванню чоловіків передувало панування жінок, патріархату – матріархат.

Відкрите ним суспільство І. Бахофен називав суспільством панування материнського права та епохою гінекократії. Для гінекократії, за І. Бахофеном, характерна наявність як правового (звідси і материнське право), так і морального аспектів. Останній базується на двох “природних почуттях”: жіночій релігійності та материнській любові. Почуття материнської любові характерне для будь-якої епохи. Вона, у її вічній незмінності та універсальності, є своєрідним ключем до розуміння описуваного Бахофеном явища. Материнська любов – це той культурний код, крізь призму якого необхідно сприймати матріархат. Через “чарівність материнства” людство вперше доростає до цивілізації, з цього починається його становлення і зростання. Древні народи насолоджуються щастям “материнського панування”.

Матріархат мав на увазі “принципат” матері. І. Бахофен розглядає материнство як “вихідний пункт для розвитку будь-якої доброчесності, для формування будь-якого благородного прояву життя”, бачить у ньому “божественний принцип любові, єднання і миру”. Через турботу про нащадків жінка переходить до турботи про всіх і кожного, спрямовуючи “всю кмітливість на підтримку і покращення іншого життя”. Звідси бере початок “благо життя”. Саме на “спільності материнського лона”, на думку І. Бахофена, “базується принцип загальної свободи і рівності”: всі люди – брати (в тому розумінні, що вони всі вийшли з материнської утробы й у всіх одна батьківщина-матір). Загальне братство не допускає конфліктів і заперечує ворожість, цим і славились гінекратичні суспільства.

Властивий матриархату культ Богині має на увазі звичай у різних народів “молити велику Матір” за весь народ загалом. Гінекратичне право будується на “релігійних засадах”, що для Бахофена має першочергове значення. І в цьому розумінні влада жінок цілком легітимна, бо жінка релігійніша від чоловіка, позаяк “жіночий дух спрямований до божественного”. Саме тому жінки і покликані культивувати шанування божества. Отож, уявлення про жіночу набожність, святість і релігійність як складові матриархату стали базовими в його обґрунтуванні. Проте незрозуміло, чому релігійність жінки (а жінок релігійних на 70–80 % більше, ніж чоловіків) не призводить сьогодні до відродження матриархату.

З часів І. Бахофена [1] і Л. Моргана [2] перевага поступово стає за тими, хто захищав пріоритет материнського роду. Перший аргумент полягав у тому, що індивідуальному шлюбу передував груповий, а отже батьківство залишалось невідомим. Опоненти заперечували цю тезу: 1) існування групового шлюбу не можна вважати однозначно доведеним; 2) навіть за умови існування групового шлюбу і невідомості біологічного батьківства, відоме було батьківство соціальне, що визначалось належністю всієї групи “батьків” до певного, взаємощлюбного з конкретним родом, роду.

Незалежно від І. Бахофена, до відкриття материнського права прийшов шотландець Дж. Мак-Леннан (1827–1881). Вивчаючи розвиток сімейної організації, він ввів у науку такі фундаментальні поняття, як “ендогамія” та “екзогамія”. За схемою Мак-Леннана, сім’я пройшла у своєму розвитку три ступені – від проміскуїтету через материнське право до батьківського права. Мак-Леннан запропонував пояснення причин цього: перетворення первісних тотемічних груп на екзогамні матрілінійні групи у зв’язку з браком жінок, що виник зі звичаю вбивати новонароджених дівчаток. Звідси випливали два можливих результати: або захоплення жінок в інших групах, тобто екзогамія, або ж поліандрія. В свою чергу поліандрія розвивалась у двох варіантах: чоловіки могли бути або братами, або членами одного племені. В обох варіантах відлік спорідненості можливий лише за материнською лінією, звідси й бере початок материнське право.

Чимало прихильників матриархальної теорії намагались знайти аргументи на користь економічного домінування жінки в первісному суспільстві. Йшлося про відносно більше значення жіночого збиральництва у порівнянні з чоловічими полюванням і риболовлю, про більшу його надійність. Але це далеко не так, і навіть у тих племенах, де домінуючим було збиральництво, вчені не завжди виявляють панування жінок. Інший розповсюджений доказ – велике значення жіночої праці у домашньому господарстві, заготівлі на перспективу таких продуктів чоловічої господарської діяльності, як полювання і риболовля. Однак цей аргумент не може розглядатися як достатньо вагомий: щоб запасти м’ясо чи рибу, треба було їх раніше отримати, а добування було справою чоловіка.

Наприкінці XIX ст. англійський етнограф Е. Тейлор наводить новий аргумент на користь пріоритету материнського роду. Етнографії відомі численні факти переходу від материнського роду до батьківського, але немає фактів зворотного переходу. Відповідно, ми постійно зустрічаємося з пережитками материнського роду в батьківському роді й ніколи – зі зворотною цьому ситуацією. Однак, одна справа – питання про первісну форму роду і зовсім інша – питання про становище в ньому жінки. Як свідчать етнографічні дані, що стосуються всіх племен первісного суспільства, які зберегли материнський рід, жінки ніколи не займали панівного становища. Ні визначення належності до роду за лінією матері (матрілінійність), ні збереження осередків типу “материнської сім’ї”, ні навіть поселення чоловіка в групі дружини (матрілокальний шлюб) не ставили чоловіка в скільки-небудь залежне, підпорядковане, принижене становище. За умови матрілокального шлюбу жінки з їх дітьми і неодруженими співродичами-чоловіками за чисельністю переважали чоловіків, які прийшли в рід за шлюбом. Але таке переважання не призводило до домінування жінки. Первісних спільнот, в яких жінки були традиційними керівниками родів, общин, а тим більше племен, етнологія не зафіксувала. Цими лідерами в материнсько-родових суспільствах були брати

жінок. Зрештою, відомі численні факти, коли у материнсько-родових спільнотах жінки мали значно меншу суспільну вагу, ніж чоловіки.

Багато-хто із сучасних учених висловлює сумнів з приводу існування матріархату, аргументуючи це тим, що навіть тоді, коли стосунки між нашими первісними пращурами формувались за законами стада, самець вже був головним у цьому стаді – тільки тому, що він фізично сильніший. Адже основний принцип стадної ієрархії говорить: ватажок повинен бути сильним. Таке панування чоловіків над жінками і позначається поняттям “патріархат”. Саме таку точку зору поділяє, наприклад, Е. Гідденс. Він стверджує: “хоч ролі, які грають у різних культурах чоловіки й жінки, можуть суттєво відрізнятися, донині не виявлено такого суспільства, в якому жінки були б наділені більшою владою, ніж чоловіки” [3]. На його думку, загальна розповсюдженість патріархату зумовлена не пануванням чоловічої фізичної сили, а передовсім материнськими функціями жінок, оскільки до розповсюдження надійних засобів попередження вагітності, жінки перебували цілком у полоні біологічних особливостей своєї статі. Часті пологи і постійні турботи по догляду за дітьми робили їх залежними від чоловіків, у т. ч. і в матеріальному плані. Це явище існувало досить довго, і немає нічого дивного, що поступово жінки звикли до того, що вони хоч і прекрасна – але все ж слабка, “другосортна” стать. А звідси робиться висновок про те, що гендерна асиметрія є універсальним явищем соціального життя людства.

У західній антропології вже у 50-ті роки XIX ст. з'явилась аргументована критика “матріархату” в уявленні Бахофена – Моргана – Енгельса, і вже до 70-х років минулого століття більшість антропологів дійшли висновку про те, що матріархат – це міф, створений Бахофеном на базі інтерпретації грецької міфології. У результаті вже в середині XX ст. у вітчизняній історико-етнологічній літературі з'являється заперечення проти ототожнення материнсько-родової організації з матріархатом. Але ця думка залишалась непомітною, бо історичний пріоритет матріархату був канонізований не лише Ф. Енгельсом, а й В. Леніним у “Лекціях про державу” та Й. Сталіним у “Короткому курсі історії ВКП(б)”.

У ранньопервісному суспільстві вся земля – мисливські, рибальські й для збирання угіддя – зазвичай вважалась власністю роду, але перебувала у фактичному розпорядженні общини. Причому не якоїсь однієї частини членів роду чи общини, а всіх співродичів чи общинників – чоловіків і жінок. У суспільному виробництві також рівнозначно брали участь обидві статі, хоча через природний розподіл праці між статями полювання і рибальство вважались чоловічим заняттям, збиральництво – жіночим. При цьому розподіл суспільного продукту міг бути тільки комуналістичним. Якби б раптом чоловіки відмовились ділитися з жінками, скажімо, мисливською здобиччю, то і жінки відмовились би ділитися з ними продуктами збирання. До речі, те й інше, було однаково життєво важливе для первісної людини. При відносно низькому рівні розвитку продуктивних сил, в умовах нерідко екстремальних ситуацій первісні колективи не вижили б без розподілу життєвих засобів, що рівно забезпечували всіх, у т. ч. здорових і хворих, дорослих і дітей, чоловіків і жінок. Таким чином, сама специфіка соціально-економічних, виробничих відносин у ранньопервісному суспільстві визначала економічну рівність усіх членів родів і общин, у тому числі й представників різних статей.

Але й тепер ні чоловіки, ні жінки не стали одноосібними власниками умов виробництва, що залишалися общинно-родовими, і не усунули протилежну стать від участі в суспільно-корисній праці. У примітивному землеробстві одні операції, що вимагали фізичної сили, проводились чоловіками, інші, переважно найтрудомісткіші, – жінками. У високоспеціалізованому присвоюючому господарстві, як і раніше, зберігали свою роль як чоловічі полювання та рибальство, так і жіноче збиральництво. Раннє скотарство ще всюди поєднувалось із землеробством і, отже, не створювало умов для загального витіснення жіночої праці чоловічою. Таким чином, і в пізньопервісному суспільстві нормою залишалась рівна участь чоловіка і жінки в економічному житті роду.

Упродовж усієї стадії ранньопервісної общини рівень продуктивних сил був такий, що, по-перше, вижити можна було тільки за умови тісної кооперації трудових зусиль і, по-друге,

навіть за цих умов суспільного продукту добувалось не більше, ніж було необхідно для фізичного існування людей. Тим самим для ранньопервісної общини ставала необхідною колективна власність.

Інша ситуація була там, де вже на стадії ранньопервісної общини колектив починав отримувати не лише необхідний, а й надлишковий продукт. У цих випадках, поряд зі зрівняльним, виникав також трудовий розподіл, тобто отримання продукту відповідно до затраченої праці. Разом з надлишковим продуктом і трудовим розподілом зародився обмін, передовсім у міжобщинній формі, за якої різні колективи постачали один одного специфічними багатствами їх природного середовища, наприклад, цінними сортовими деревами чи камінням, охрою, бурштином тощо.

Величезне значення у предлюдей мав перехід до виробничої діяльності. Систематично оперуючи кам'яними знаряддями, предлюди повинні були стикатися з випадками ушкодження знарядь, в результаті чого останні набували досконаліших якостей. Так, поступово відбувся перехід до виготовлення знарядь. Із зародженням виробничої діяльності ранні предлюди перетворились на пізніх предлюдей. Останні були особинами, які впритул підійшли до межі, що відокремлювала тварин від людей.

Зміни в способі життя первісної жінки позначились на фізіологічному процесі народження дітей. Пересування на нижніх кінцівках призвело до того, що її таз повужчав. Це суттєво ускладнило пологовий процес: дитина могла залишити утробу матері тільки з недорозвиненим черепом і головним мозком. Вона народжувалася непристосованою до самостійного існування і вимагала тривалої посиленої турботи батьків. Як відзначили Д. Вільямс і Д. Бест (1986), свобода пересування жінки була обмежена, тому що їй завжди було необхідно доглядати за дітьми. Вони не могли брати участі в полюванні, оскільки воно не поєднувалося з вигодовуванням дітей. Мисливець мусив значну частину часу проводити поза межами стійла, чого не могла дозволити жінка, яка зазвичай була або вагітною, або годувальницею (годували до 4-х років). Водночас, потреба у відтворенні населення остаточно виключила жінок з діяльності, що давала владу і престиж. Таким чином, якщо вже жінка виявилась „прикутою до печери”, логічним було зайнятись їй всіма іншими проблемами „печерного” побуту.

Приблизно VI тисяч років тому, в епоху неоліту, відбулась так звана неолітична революція – з'явилося землеробство і скотарство. Вона проявилась переходом від привласнюючої, невиробничої економіки (збиральництво, полювання) до продуктивної – землеробство, скотарство, що було викликано суворою необхідністю – скороченням кількості диких тварин, екологічними кризами, похолоданням тощо.

Поява мотик, особливо з металевими наконечниками, ознаменувала початок сучасної соціальної стратифікації. Мотика дала можливість людям селитися в одному місці і одночасно нагромаджувати значну кількість запасів. Житло стало більш ґрунтовним, поселення стали розширяться, а створення стабільних економічних надлишків призвело до спеціалізації в сфері виробництва засобів існування, а це, в свою чергу, – до соціальної нерівності. Оскільки металева зброя була ефективнішою, вперше за все існування людства війна стала вигідною альтернативою технологічним інноваціям як засобу збільшення додаткового продукту. Розвиток скотарства і ведення воєн, які мали на увазі відрив від дому на тривалий період, були несумісними з вагітністю і доглядом за дитиною, і тому жінки неповною мірою мали доступ до виробництва їжі. Для суспільства загалом також було бажаним, щоб такими небезпечними справами займались чоловіки, а не жінки, оскільки втрата значної кількості плідниць загрожувала його зникненням.

Поява плуга і плужного землеробства збільшила врожайність, вироблення додаткового продукту, що спокушало еліту на все більшу експлуатацію своїх родичів – простолюдей. Плуг здійснив великий вплив на моделі гендерної стратифікації, бо, по-перше, він був монополізований чоловіками, а, по-друге, великі поля розташовувались на значній відстані від дому, що знову ж таки погано поєднувалося з практикою грудного вигодовування. Тому в культурах плужного землеробства жінки приносили значно менше матеріальних плодів, ніж

у мотижних культурах. Землеробство стало основою для соціальної стратифікації, оскільки вимагало особливої моделі успадкування, що впливало на шлюб і сексуальну поведінку.

Таким чином, первинний розподіл праці між чоловіком і жінкою визначив цілком різні умови існування представників різної статі, закріпив за чоловіками право на „зовнішню” діяльність, на засвоєння світу і панування над ним, а отже – на роль суб’єкту історії, а за жінками – право на народження і виховання дітей, влаштування дому і побуту. Не дивлячись на те, що в багатьох племенах розподіл праці між статями був надто диференційований, що супроводжувалось відокремленням статей (жінкам не дозволялось доторкатися до чоловічих знарядь праці й навпаки, жінкам не дозволялось підходити до худоби; побутова ізоляція статей, роздільне проживання; окрема обрядовість), наявністю специфічно чоловічих і специфічно жіночих обов’язків і привілеїв тощо, в результаті чого виникали їх різні соціально-побутові статуси, які, однак, не вели до панування однієї статі над іншою.

Як вважають учені, розвиток древньої землеробської цивілізації був перерваний нападом кочівних племен, що мали мілітаризовану андрократичну соціальну структуру. Після цієї події прогрес людства, за словами Ф. Енгельса, набуває антагоністичного характеру [4], а ставлення до жінки-матері змінюється. Жінку починають посилено усувати від її людського призначення активно брати участь у процесі створення соціокультурних цінностей. Під словом “людина” як родова істота стали мати на увазі чоловіка, про що свідчить переважна більшість створених мислителями минулого філософських і світоглядних концепцій (Арістотель, Ф. Аквінський, Д. Локк, Ж. Ж. Руссо, Г. Гегель, Ф. Ніцше, З. Фрейд та багато інших).

Патріархальна теорія, окреслена вже Платоном, але особливо чітко сформульована Арістотелем. Первісним видом людського гуртожитку, вчив він, була патріархальна сім’я з необмеженою владою батька сімейства над дружинами, дітьми і рабами; сім’ї утворювали поселення, а поселення – держави [5]. Тим самим була висунута ідея деякої органічної тріади – патріархальної сім’ї, класового суспільства, держави як вічних і незмінних основ людської спільноти. І хоч вже задовго до цього було чимало даних про народи, які вели родовід за материнською лінією і шанували жінок, ідея Арістотеля, яка увійшла в доктрину християнської церкви, визначила абсолютне панування патріархальної теорії не лише у стародавні, а й у середні віки.

Разом з економічною владою, жінки поступово втратили колишню центральну роль у магічних обрядах, своє ритуальне значення. Чоловіки залишили їм лише можливість пророцтв. За словами Ф. Енгельса, повалення материнського права було історичною поразкою жінок: жінка поступово перетворилась на знаряддя дітородіння, у домашню тварину, якою і залишалась протягом багатьох наступних століть. Настала епоха гомоеротизму; цивілізоване суспільство охопила одностатева пристрась, яка ще більше підкреслювала перемогу патріархату.

Коли мова йде про патріархальну культуру, то мають на увазі світ, створений чоловіками за своїми мірками. В ньому домінує раціональність, вимога успіху в суспільно-корисній, матеріальній чи духовній діяльності, примусова конкуренція, страх перед невдачею, емоційна замкнутість. Патріархальна культура передбачає нерівність статей і підпорядкування однієї статі іншій. Жінка в ній розглядається як щось невизначене, ірраціональне чи як недостатне. Не випадково, З. Фрейд вважав, що комплекси жінок пов’язані з первісними почуттями неповноцінності її тіла у порівнянні з тілом чоловіка. С. де Бовуар [6] і К. Мілет [7] говорили про те, що жінка скрізь стикається з особливими проблемами; за нею як і раніше заперечується право на сексуальну свободу і біологічний контроль за власним тілом за допомогою культу цнотливості, подвійного стандарту і заборони на аборт.

Патріархат заперечує на побутовому рівні ідеї рівності й партнерства, утверджуючи ієрархію у відносинах. В історичному аспекті влада “патріарха” – це влада вождя, царя, князя, воїна, хазяїна, чоловіка, батька над жінкою, якій суспільство відвело другорядну, підпорядковану роль. За жінкою залишається роль дружини, сестри, матері, господині дому.

Так звані “видатні жінки” – лише виняток, який в історії підкреслює правило. За патріархату жінка відтворює передовсім військову і робочу силу для високостатусних чоловіків, її особистий статус визначається винятково статусом її чоловіка.

Список використаних джерел

1. Бахофен Я. Материнское право / Я. Бахофен. – СПб, 1861. 2. Морган Л. Г. Древнее общество / Л. Г. Морган. – М. : Наука, 1983. – 301 с. 3. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – М. : Эдиториал УРСС, 1999. 4. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства / Ф. Энгельс. – М. : Прогресс, 1991. – 122 с. 5. Королев Ю. Брак и развод: современные тенденции / Ю. Королев. – М. : Юрид. литература, 1978. – 239 с. 6. Бовуар де Сімона. Друга стаття : пер. з французької. В 2-х т. / Бовуар де Сімона. – Т. 1. – К. : Основи, 1994. – 390 с. 7. Мілет К. Сексуальна політика. Пер. з англ. / К. Мілет. – К. : Основи, 1998. – 619 с.

Владимир Кравец

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЙ СТРАТИФИКАЦИИ ПЕРВОБЫТНОГО ОБЩЕСТВА

Рассматривается проблема гендерного взаимодействия в первобытном обществе. Прослеживается борьба матриархального и патриархального начал. Анализируется вопрос исторического соотношения материнского и отцовского родов. Освещены социально-экономические детерминанты гендерной стратификации и асимметрии первобытного общества.

Ключевые слова: матриархат, патриархат, социальное партнерство, матриликальность, материнский род, патриархальная культура.

Volodymyr Kravets

SOCIAL AND ECONOMIC PRECONDITIONS OF GENDER STRATIFICATION IN THE PRIMITIVE SOCIETY

The problem of gender interaction in the primitive society is considered. The clash of matriarchal and patriarchal bases is retraced. The issue of historical correlation of maternal and paternal kin is analyzed. The social and economic determinants of gender stratification and gender asymmetry in the primitive society are highlighted.

Key words: matriarchy, patriarchy, social partnership, matrilocality, maternal kin, patriarchal culture.